

ARACI KURULUŞ VARANT İŞLEMLERİNİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Rabia ÖZPEYNİRCİ*

Emine KALAYCI*

ÖZET

Türk sermaye piyasası uzun yıllar sınırlı sayıda yatırım araçları ile faaliyetlerini sürdürmüştür. Fakat son zamanlarda türev ürünlerinin kullanımı ülkemizde de giderek artmıştır. Türev ürünlerinin kullanımı hızlı bir şekilde yayılmakla birlikte, kamuoyunun bu ürünler hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı görülmektedir. Bu nedenle, sermaye piyasalarının finansal piyasalarda ki payının artırılması amacıyla yapılan çalışmalar kapsamında yatırım araçlarının çeşitlendirilmesine yönelik girişimler de gün geçtikçe önem arz etmektedir. Sermaye Piyasası Kurulu'nun son yıllarda yaptığı bu çalışmalardan biri de varantlardır. Varantlar kısaca, kaldıraç sağlayarak yatırım yapma imkanı veren, hak kullanma üzerine kurulan menkul kıymetleştirilmiş bir opsiyon modelidir.

Bu çalışmanın amacı; yeni bir finansal araç olan varantlar hakkında bilgi vererek, Türkiye'deki aracı kurum varantlarının muhasebeleştirilmesini incelemektir.

Anahtar Kelimeler : Varant, Aracı Kuruluş Varant İşlemleri, Aracı Kuruluş Varant İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi

Jel Kodu : G23

* Yrd. Doç. Dr. , Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü

* Arş. Gör., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü

ACCOUNTING OF INTERMEDIARY FIRMS WARRANT TRANSSACTIONS ABSTRACT

Financial markets went through a rapid transition from traditional financial instruments like securities and equities to more complex financial instruments starting from the 1980's . Interest rates, foreign currencies and permanent changes in product prices played an important role in this transition and various risk management methods were developed against financial risks. During this process of change, financial by-products like futures, forward, swap and options were commonly used next to traditional debt instruments (Mısırlıoğlu,2008:66), and over the past years we have been confronted with warrants as structured financial instruments.

The aim of this paper is to analyse the accounting of warrant transactions of intermediary institutions in Turkey and to provide information on warrants as new financial instruments.

Warrants are capital market instruments with security values which provide the right to purchase or sell an underlying stock or indicator at a specific price within a certain time and with which these rights are used for book delivery or cash settlement (<http://borsaistanbul.com/docs/urunler/varant.pdf?sfvrsn=0>). An investor buying a warrant purchases the right to sell or buy the underlying stock, but not the underlying stock itself in return for the payment he/she made. Warrants are securizations of option contracts and are quoted on the stock exchange and are marketised. The trading of warrants in secondary markets is realised as with other securities (Akbulut, 2012:185).

Warrants are products with securization option characteristics and which are classified as structured products. Warrants are issued based on a financial asset or indicator. These financial instruments, with the right to buy and sell warrants, are called "underlying" assets. The "underlying asset", giving the right to buy and sell warrants, may consist of a single share or a basket of more than one shares. These shares can be chosen from the shares placed in the BIST 30 Index and transacted in the Istanbul Stock Exchange Share Market. (<http://borsaistanbul.com/urunler-ve-piyasalar/urunler/araci-kurulus-varantlari/varantlara-yatirim>). The first warrants in Turkey were issued by the Deutsche Bank on 13.08.2010 and the Deutsche Bank, İş Yatırım, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası and Erste Group are now present in the warrant market as issuers.

Dudley stated in his work that warrants are, one of capital market instruments, date back to the 1900s (Dudley, 1972: 1422).

Intermediary firms warrants, which are defined as structured instruments and form one of the types of warrants, are said to have come up and to have been traded in the 1920s for the first time. (<http://www.stockhouse.com/Columnists/2008/August/213/A-brief-history-of-warrants>).

Freeman (1992) mentions that the various types of warrants can be used in various ways and that they bear similarities with options in terms of buying and selling warrants (Freeman, 1992: 224) .

Tanrıöven (2000) underlines the issue and accounting of warrants and explains that warrants can form a balance between the debt and equity capital and help borrowing with low interest rates, and concludes that with their usage when no capital is necessary for the firm will lead to an increase in the number of equities and dilute equities and thus cause a redundant equity capital accumulation. He further stresses that firms need to predict the future when issuing warrants (Tanrıöven, 2000: 181).

Hanke and Pötzelberger (2002) state that firms issuing warrants are affected in terms of equity price processes (Hanke ve PÖTZELBERGER, 2002:70).

Eberhart (2005) stressed two major points in his paper. The first is that warrants are an important derivative instrument in economic terms for firms, and the second is that investors should take long term positions in warrants and the risks for investors should be reduced (Eberhart, 2005:2418).

In his paper written in 2006, Emre concentrates on the factors affecting the prices of warrants, the pricing of warrants and their risks, and concludes that the required legal and technical infrastructure was formed in our country for the transaction of warrants which were already traded in the stock exchanges of the developed world (Emre, 2006:25).

Temple (2007) emphasizes in his book that the types, issuing and evaluation of warrants, which are not presented in many sources, and also points to the similarities/differences of options (Temple, 2007:142).

Özkan (2008) presents in his paper the advantages and disadvantages of warrants, the similarities and differences between the warrants themselves and between warrants and options, and mentions that warrants have a protecting characteristic for investors against price changes of warrants in spot markets (Özkan, 2008: 23).

Adıgüzel (2010) gives detailed information on the various aspects of partnership warrants, intermediary firms warrants, the differences between warrants and options by referring to the bulletin of SPK Volume III No:36 and Volume III No:37, and at the same time explains the legal characteristics of warrants (Adıgüzel, 2010: 229).

Xiao, Zhang, Xu, Xili and Zhang (2011) mention in their work called “The Valuation Of Equity Warrants In A Fractional Brownian Environment” that it is a right to buy an equity warrant at a certain time for a certain price, and that the transaction volume of short-term equities is high. Furthermore, they state that there are two types of equity warrant as the European and American types and that the ownership and trade of these two types is different, the European type warrants can be used at their expiry date whereas the American-type warrants can be used as wished until the expiry date (Xiao, vd, 2011:1748).

The increase in financial instruments in our country over the past years led both to new laws and to new accounting regulations.

The issuing of warrants, persons entitled to issue warrants, and basic principles for their recording and their trading were determined with the bulletins of SPK (capital market board) Vol III No 36 “Ortaklık Varantlarının Kurul Kaydına Alınmasına ve Alım Satım İşlemlerine İlişkin Esaslar Tebliği” and Vol III No 37 “Aracı Kuruluş Varantlarının Kurul Kaydına Alınmasına ve Alım Satım İşlemlerine İlişkin Esaslar Tebliği”. The SPK issued a bulletin Vol VII-128.3 called “Varantlar ve Yatırım Kuruluşu Sertifikaları Tebliği” on the 10.09.2013 dated 28761 numbered Official Gazette in order to simplify regulations and to collect the partnership warrants and intermediary firm warrants under one bulletin.

On the other hand, the TMSK (Turkish Accounting Standards Board) issued TMS- Turkish Accounting Standards 32: “Finansal Araçlar: Sunum” ve TMS 39: “Finansal Araçlar : Muhasebeleştirme ve Ölçme” in 2006, and TFRS- Turkish Financial Reporting Standards 7: “Finansal Araçlar: Açıklamalar” in 2007, and TFRS 9: “Finansal Araçlar” in 2010. These standards include the presentation of financial instruments, their classification, measurement and explanation.

This paper includes the accounting of warrants which gain more and more importance with the opportunities they create, and takes into consideration the regulations of the SPK and Intermediary Firm Chart of Accounts;

-accounting of buying-selling transactions of warrants on behalf of the customer in the intermediary firm warrants,

-accounting of buying-selling transactions of warrants on behalf of the intermediary firm itself for intermediary firm warrants.

-samples for accounting of reimbursement transactions for intermediary firm warrants.

For the accounting of warrants and the transfer to financial charts, it is required that accounting standards, regulations of the SPK and Intermediary Firm Chart of Accounts are taken into consideration, and to overcome shortcomings in regulations for the mutual accounting transactions in the sector, where relatively few firms are active at the moment.

Key Words: Warrant, Intermediary Firm Warrant Transactions, Accounting of Intermediary Firm Warrant Transactions.

GİRİŞ

Finansal piyasalar, 1980'li yıllardan itibaren bono ve hisse senedi gibi geleneksel finansal araçlarla beraber, vadeli işlem sözleşmeleri, opsiyon ve swap gibi türev ürünlerini de (Mısırlıoğlu, 2008:66) kullanmaya başlamış iken son yıllarda yapılandırılmış finansal araçlardan varantlar karşımıza çıkmıştır. Finansal araçlardaki bu artış beraberinde hem yeni kanunları hem de yeni muhasebe düzenlemelerini getirmiştir.

Sermaye Piyasası Kurulu, Seri:III, No:36 “Ortaklık Varantlarının Kurul Kaydına Alınmasına ve Alım Satım İşlemlerine İlişkin Esaslar Tebliği” ve Seri:III, No:37 “Aracı Kuruluş Varantlarının Kurul Kaydına Alınmasına ve Alım Satım İşlemlerine İlişkin Esaslar Tebliği” ile varantların ihracı, kimler tarafından ihraç edilebileceği, kayda alınması ve alım satımına ilişkin temel esasları belirlemiştir. Sermaye Piyasası Kurulu, ortaklık varantları ile aracı kuruluş varantlarını tek bir tebliğ altında birleştirerek mevzuatın sadeleştirilmesi amacı ile VII-128.3 sayılı “Varantlar ve Yatırım Kuruluşu Sertifikaları Tebliği” ni 10.09.2013 tarih ve 28761 sayılı Resmi Gazete'de yayımlayarak yürürlüğe sokmuştur.

Diğer taraftan, Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) 2006 yılında Türkiye Muhasebe Standardı (TMS) 32: “Finansal Araçlar: Sunum” ve TMS 39: “Finansal Araçlar : Muhasebeleştirme ve Ölçme” standartları ile 2007 yılında Türkiye Finansal Raporlama Standardı (TFRS) 7: “Finansal Araçlar: Açıklamalar” ve 2010 yılında TFRS 9:

“Finansal Araçlar” standardını yayınlamıştır. Bu standartlar, finansal araçların sunumu, sınıflandırılması, ölçülmesi ve açıklamaları içermektedir (Özerhan ve YANIK, 2012:163).

Varantlar, elinde bulunduran kişiye, dayanak varlığı yada göstergesi önceden belirlenen bir fiyattan belirli bir tarihte veya belirli bir tarihe kadar alma veya satma hakkı veren ve bu hakkın kaydı teslimat yada nakit uzlaşısı ile kullanıldığı menkul kıymet niteliğindeki sermaye piyasası aracıdır (Borsa İstanbul, 2013). Varant satın alan yatırımcı, ödediği bedel karşılığında bir dayanak varlığı değil, o dayanak varlığı alma yada satma hakkını satın alır (Muhasebetr, 2010). Varantlar opsiyon sözleşmelerinin menkul kıymetleştirilmiş hali olup, borsaya kote edilmekte ve pazar açılmaktadır. İkinci el piyasada işlem görmekte olan varantların takası diğer menkul kıymetlerin ki gibi yapılıdır (Akbulut, 2012:185).

Varantlar yapılandırılmış ürünler sınıfında yer alan ve menkul kıymetleştirilmiş opsiyon özelliklerini taşıyan ürünlerdir. Varantlar, finansal bir varlığa ya da göstergesiye dayalı olarak çıkartılırlar. Varantların alım ya da satım hakkı verdiği bu finansal araçlar “dayanak” olarak adlandırılır. Varantların alma ya da satma hakkı verdiği “dayanak varlık” tek bir pay olabileceği gibi birden fazla paydan oluşan bir sepet de olabilir. Bu paylar Borsa İstanbul Pay Piyasasında işlem gören ve BIST 30 Endeksinde yer alan paylardan seçilebilir (Borsa İstanbul, 2013). Türkiye’de ilk varant 13.08.2010 tarihinde Deutsche Bank tarafından ihraç edilmiş olup şu anda varant pazarında Deutsche Bank, İş Yatırım, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası ve Erste Group Bank ihraççı olarak gözükmektedirler.

Bu çalışmanın amacı; yeni bir finansal araç olan varantlar hakkında bilgi vererek, Türkiye’de ki aracı kurum varant işlemlerinin muhasebeleştirilmesinin incelenmesidir.

1. Literatür Taraması

Başlangıçta forward, futures, swap ve opsiyon olmak üzere dört ana türü olan türev ürünlerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Ancak bu dört temel ürün dışında geliştirilen bu yeni ürünler, temel ürünlerin bazı özelliklerinin değiştirilmesi veya birleştirilmesi suretiyle meydana gelmektedir (Parlakkaya, 2005:175 ; Kaygusuzoğlu,2011:139). Türev

ürünleri açısından varantlar, bir opsiyon türü olarak algılansa da, aslında piyasaların yeni tanıştığı enstrümanlardan biridir.

Dudley (1972) çalışmasında sermaye piyasası araçlarından biri olan varantın geçmişinin 1900' lü yıllara dayandığını söylemiştir (Dudley, 1972: 1422).

Varant türlerinden biri olan ve yapılandırılmış araçlar olarak nitelendirilen aracı kuruluş varantlarının, finans piyasalarında ilk kez 1920'lerde ortaya çıktığı ve işlem görmeye başladığı ifade edilmektedir (Stockhouse, 2008).

Green (1984) yapmış olduğu çalışmasında varantların, risksiz borç ve özkaynak birleşimi olarak ihraç edilen hisse senedi sayısı bakımından sınırlı olduğuna, risk bakımından kontrol edilebilir olduğuna ve aynı zamanda da varant primine değinmektedir (Green, 1984: 126).

Freeman (1992) çalışmasında varantların farklı türlerinin farklı şekillerde kullanılacağından, varantların satın alma ya da satma açısından opsiyonlara benzediğini ifade etmektedir (Freeman, 1992: 224).

Eberhart (2005) yayınlanan makalesinde iki önemli noktayı vurgulamıştır. Bunlardan birincisi firmalar genelinde varantların ekonomik olarak önemli bir türev araç olduğu ikincisi ise, varantlarda yatırımcıların sadece uzun pozisyon almaları gerektiği ve böylece yatırımcının riskinin azalması gerektiğidir (Eberhart, 2005:2418).

Tanrıöven (2000) yaptığı çalışmasında varantların ihracı ve muhasebeleştirilmesi üzerinde durarak, varantların firmaların borç ve özsermayeleri arasında denge kurmalarına ve düşük faizden borçlanmalarına yardımcı olacağını açıklarken, aynı zamanda, firmanın kaynağa ihtiyacı olmadığı bir anda kullanılmasında firmanın hisse senedi sayısını artırarak hisse senetlerini sulandıracağı ve gereksiz özsermaye birikimine neden olacağı sonucuna ulaşmıştır. Bu sebeple firmaların varant ihraç ederken geleceği çok iyi tahmin etmesinin önemli olduğu sonucuna varmıştır (Tanrıöven, 2000: 181).

Hanke ve Pötzelberger (2002) çalışmalarında varant ihraç eden şirketin hisse senedi fiyat sürecinin etkilendiğini ifade etmişlerdir (Hanke ve PÖTZELBERGER, 2002:70).

Emre (2006) yazdığı makalesinde, varantların fiyatını etkileyen faktörlere, varantların fiyatlandırılmasına ve risk durumu üzerine yoğunlaşmış olup, sonuç bölümünde ise gelişmiş ülkelerin borsalarında işlem gören varantların ülkemizde de uygulanabilmesi için gerekli hukuki

ve teknik alt yapının oluşmaya başladığı sonucuna varmıştır (Emre, 2006:25).

Temple (2007) yayımlanan kitabında, pek çok kitapta yer almayan varantların, çeşitleri, ihracı, değerlendirilmesi üzerinde dururken, opsiyonlarla olan benzerlikleri/farklılıklarına da yer vermiştir. (Temple, 2007:142).

Özkan (2008) yazdığı makalesinde, varantların avantaj ve dezavantajlarını, varantların hem kendi aralarında hem de opsiyon sözleşmeleri ile aralarındaki benzerlik ve farkları ortaya koyarak, varantların spot piyasalarda meydana gelebilecek fiyat değişmelerine karşı yatırımcıları koruma özelliğine sahip olduğuna değinmiştir (Özkan, 2008: 23).

Adıgüzel (2010) yazdığı makalesinde SPK'nın Seri III No:36 ve Seri III No:37 sayılı tebliğlerine değinerek ortaklık varantları, aracı kuruluş varantları, varantların opsiyonlardan ayrılan yönleri üzerinde ayrıntılı olarak durmuş ve aynı zamanda varantların hukuki niteliklerini de kapsamlı olarak anlatmıştır (Adıgüzel, 2010: 229).

Özyeğin Üniversitesi' nin yaptığı bir çalışmada (2010) opsiyon ve varant piyasaları üzerinde durularak bu ürünlerin fiyatlaması anlatılmıştır. (ampd, 2010).

Öz'ün (2010) çalışmasında varantların kapsamı, genel olarak özellikleri, avantaj ve dezavantajları, yurtdışında uzun dönemlerden beri işlem görmesine rağmen, ülkemizdeki uygulama şartları ve vergilendirilmesine ilişkin esasların, mevcut vergilendirme mevzuatı açısından değerlendirilmesi yapılmıştır. Sonuç olarak varantların piyasadaki finansal çeşitlendirmeyi arttırdığını ve yatırımcıların piyasadaki dalgalanmalardan korunmasını sağlayacak finansal bir araç olduğunu, bu sayede İstanbul'un bir finans merkezi haline geleceği görüşüne ulaşmıştır (muhasibetr, 2010).

Riskonomi (2010) dergisinde yayınlanan bir makalede varantların özellikleri, çeşitleri, fiyatlandırılması ve opsiyonlardan farkı açıklanmış, son olarak da vergilendirme konusunda yatırımcıların ve aracı kurumların bilgilendirilmesinin, hem yatırımcıları hem de işlem göreceği piyasayı daha çok hareketlendireceğine değinilmiştir (riskonomi, 2010).

Xiao ve arkadaşları, (2011) çalışmalarında bir hisse senedi varantını belirlenen tarihte belirlenen fiyattan satın alınmanın bir hak olduğunu ve hisse senetlerinin kısa vadeli olanlarının işlem hacminin

yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca hisse senedi varantlarının Avrupa ve Amerikan tipi olarak ikiye ayrıldığını ve bu farklı tiplerdeki hisse senetlerinin sahipliği ile takasının farklı olduğunu, Avrupa tipindeki varantlar da hakkın sadece vade bitiminde kullanılabildiği Amerikan tipinde ki varantların ise, hakkın vade sonuna kadar arzuya göre kullanılabildiğine değinmişlerdir (Xiao, vd, 2011:1748).

Küçüközmen, Kasap ve Çetinkaya (2011) çalışmalarında, varant fiyatını etkileyen faktörlere değinmişler, aynı zamanda piyasada ilgi gören varantlar hakkında muhtelif modeller ve yöntemlerle elde edilen bilgilerin anlamlılık seviyeleri üzerinde durmuşlardır (Küçüközmen, vd, 2011:445).

Gündoğdu (2012) çalışmasında, varantların Dünya'daki ve Türkiye'deki durumu, hisse senetlerinden ayrılan yönleri üzerinde durmuş ve sermaye piyasalarına yatırım seçeneği sunan varantların piyasaya derinlik kazandıracağı ve gelecek yıllarda varant gibi riskten korunmayı amaçlayan yapılandırılmış finansal ürünlerin sayısının ve işlem hacminin artacağı sonucuna ulaşmıştır (Gündoğdu, 2012:61).

Arıkök' ün (2012) çalışmasında varantların yatırımcıya stratejilerini uygulama fırsatı veren bir türev ürünü olduğuna, varantların hak verip yükümlülük vermediğine, varantlarda para kazanmak için yatırımcının dayanak varlıktaki fiyat beklentisinin doğru çıkması gerektiğine, eğer yatırımcının beklentisi doğru çıkmazsa kar elde edemeyeceğine, yatırımcıların varantı vade sonuna kadar tutması gerekmediğine, varantın daha fazla kara geçmesinin ihtimali artar ise varantın değerinin de artacağına, son olarak da varant ve opsiyonların en önemli unsurlarından biri olan deltaya değinmiştir (Arıkök, 2012:9).

Commerzbank AG (2013) tarafından yapılan çalışmada alım ve satım varantların da genel olarak risklerin bulunduğu ve sınırsız yapılandırılmış varantları satın almanın bazı risklerle ilişkili olduğuna değinilmiştir. Bu risk yapısının karşılıklı değil tek taraflı olduğu ve sınırsız yapısal varant satın alan alıcıların bunun farkında olmaları gerekliliğine aynı zamanda varant sahibinin fiyat değişiklikleri sırasında istemeden risk sahibi olacağına ve riskin her zaman ihraç eden tarafından belirleneceğine değinilmiştir (Commerzbank, 2013).

Kurt ve Küçükkayalar (2010) yaptıkları çalışmalarında; varantların, türev ya da hibridler olarak nitelendirilen finansal araçların özel bir alt grubu olduğuna değinmişlerdir. Bu kapsamda, varantların asıl

bir ürün olmadığı, temellerini varlıklarını oluşturan başka bir araçtan aldıklarını vurgulamışlardır. Buna ek olarak ülkemiz sermaye piyasaları için yeni bir araç olan aracı kuruluş varantları ve varantlara ilişkin Sermaye Piyasası Kurulu düzenlemeleri ele alınırken, aynı zamanda piyasa düşerken veya yükselirken getiri sağlayan varant yatırımı, varantların işleyişi ve varant çeşitleri üzerinde durularak ortaklık varantlarına da yer verilmiştir (Kurt ve KÜÇÜKKAYALAR, 2010:2).

Akbulak (2011) yaptığı çalışmada, varantlarda risk, varantların vergilendirilmesi, varantların ihracı, varant çeşitleri ve varant çeşitlerinden aracı kuruluş varantlarını ayrıntılı olarak inceleyerek, finansal tablolarda gösterilmesi ve aynı zamanda raporlanmasına da yer vermiştir (Akbulak, 2011:11).

2. Aracı Kuruluş Varantlarının Muhasebeleştirilmesi

Sermaye Piyasası Kurulunun 31.1.1992 tarih ve 21128 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Seri: XI, No: 7 sayılı (Kpmgvergi, 1992) Aracı Kurum Hesap Planı ve Planın Kullanım Esasları Hakkında Tebliğin ekinde yer alan Aracı Kurum Hesap Planına ilgili oldukları hesap gruplarında yer almak üzere, 13.7.2011 tarih ve 27993 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan Seri: XI, No: 32 sayılı tebliğ ([resmigazete](#), 2011) ile yeni hesap numaraları eklenmiş olup aşağıdaki örneklerde yürürlükte olan son hesap planı dikkate alınmıştır.

Aracı kuruluş varantlarına ilişkin muhasebeleştirme; varantların aracılık amacıyla müşteri adına alım satım işlemleri ve kurum portföyüne alım satım işlemleri ile varantların vade sonunda müşteri adına dönüşüm işlemleri ve aracı kurum portföyündeki varantların dönüşüm işlemleri olmak üzere iki ana başlık altında ele alınacaktır.

19 Ocak 2012 tarihinde Resmî Gazete’de yayımlanan ‘Gider Vergileri Genel Tebliği’ ile 6802 sayılı Kanunun 29 uncu maddesinin (p) bendi uyarınca, Türkiye’de kurulu borsalarda gerçekleştirilen vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerine ilişkin muameleler ve bu muameleler sonucu lehe alınan paralar Banka Sigorta Muamele Vergisi’nden istisna edilmiştir. Hukuki açıdan opsiyon sözleşmelerinin dayanak varlık itibarıyla sınırlandırılmış bir çeşidi olarak kabul edilen varantlar için de, Türkiye’de kurulu bir borsada işlem görmeleri durumunda söz konusu

istisnanın uygulanması gerekmektedir. Bu nedenle varantlar muhasebeleştirilirken BSMV' den muaf tutulacaktır.

3.1. Aracı kuruluş varantlarında alım-satım işlemlerinin muhasebeleştirilmesi

Aşağıda aracı kuruluş varantlarının müşteri adına alım satımı ile aracı kuruluşun kendi adına varant alım satımına ilişkin ayrı ayrı örnekler verilmiştir (Yanpar,2011:26-30; Çatıkkaş, 2011:134-140).

3.1.1. Müşteri adına varant alım işlemlerinin muhasebeleştirilmesi

Örnek: 18.04.2013 tarihinde A aracı kurumu X isimli müşterisi için 3000 adet 1 kuruş nominal değerli XYZ aracı kuruluş varantını 20 kuruş bedelle satın almıştır. Müşterinin komiyon oranı % 0.5' tir.

Buna göre A aracı kurumunun yapması gereken kayıtlar aşağıdaki gibi olacaktır.

<hr/>		<hr/>	
1200 Müşteriler		603,00	
-Müşteri X			
1500 Takas Merkezi		600,00	
3490 Diğer Ticari Borçlar		3,00	
<hr/>		<hr/>	

Komisyon ödemesi sonucu gerçekleşen muhasebe kaydı aşağıdaki şekilde yapılmalıdır.

<hr/>		<hr/>	
3490 Diğer Ticari Borçlar		3,00	
1060 Bankalar		3,00	
<hr/>		<hr/>	

Alınan varant için banka hesabından ödeme gerçekleştiğinde aşağıdaki kayıt yapılmalıdır.

<hr/>		<hr/>	
1500 Takas Merkezi		600,00	
1060 Bankalar		600,00	
<hr/>		<hr/>	

Yukarıdaki varant alım işlemi sonucunda varantlar müşteriler adına emanet hesaplarına adet olarak olarak da aşağıdaki gibi kaydedilmelidir.

_____ / _____	
8280 Emanet Aracı Kuruluş Varantları	3000
-BIST Takas Merkezi	
8780 Emanet Aracı Kuruluş Varant. Al.	3000
-Müşteri X	
_____ / _____	

3.1.2. Müşteri adına varant satım işlemlerinin muhasebeleştirilmesi

Örnek: 18.06.2013 tarihinde A aracı kurumu X isimli müşterisinin hesabında bulunan 3000 adet 1 kuruş nominal değerli XYZ aracı kuruluş varantını 40 kuruştan satmıştır. Müşterinin komisyon oranı %0.5' tir.

Buna göre A aracı kurumunun yapması gereken kayıt şöyledir.

_____ / _____	
1500 Takas Merkezi	1.200,00
1200 Müşteriler	1.194,00
-Müşteri X	
3490 Diğer Ticari Borçlar	6,00
_____ / _____	

Komisyon ödemesi yapıldığında aşağıdaki işlem gerçekleştirilecektir.

_____ / _____	
3490 Diğer Ticari Borçlar	6,00
1060 Bankalar	6,00
_____ / _____	
1060 Bankalar	1.200,00
1500 Takas Merkezi	1.200,00
_____ / _____	

Yukarıda ki satış işlemi sonucunda hisse senetleri, emanet hesaplarına adet olarak kaydedilir.

_____ / _____	
8780 Emanet Aracı Kuruluş Varant. Al.	3000
-Müşteri X	

8280 Emanet Aracı Kuruluş Varantları 3000
-BIST Takas Merkezi

3.1.3. Aracı kuruluşun kendi adına varant alım işlemlerinin muhasebeleştirilmesi

Örnek: 18.05.2013 tarihinde A aracı kurumu kendi portföyü için 3.000 adet 1 kuruş nominal bedelli XYZ aracı kuruluş varantını 20 kuruş bedelle satın almıştır. Müşterinin komisyon oranı %0.5' tir.

Buna göre A aracı kurumunun yapması gereken kayıtlar aşağıdaki gibi olacaktır.

1185 Aracı Kuruluş Varantları	600,00	
5490 Komisyon Ve Diğer Hizmet Gid.	3,00	
1500 Takas Merkezi		600,00
3490 Diğer Ticari Borçlar		3,00

Komisyon ödemesi şirketin hesabından yapıldığında aşağıdaki işlem gerçekleşmektedir.

3490 Diğer Borç ve Gider Karşılıkları	3,00	
1060 Bankalar		3,00

Alınan varant için banka hesabından ödeme gerçekleştiğinde şu kayıt yapılmaz.

1500 Takas Merkezi	600,00	
1060 Bankalar		600,00

Yukarıdaki varant alım işlemi sonucunda alışı yapılan varantların portföy için adet bazında kaydı aşağıdaki gibi yapılmalıdır.

8280 Emanet Aracı Kuruluş Varantları	3000	
-BIST Takas Merkezi		
8780 Emanet Aracı Kuruluş Varant. Al.		3000
-Şirket Portföyü		

3.1.4. Aracı kuruluşun kendi adına varant satım işlemlerinin muhasebeleştirilmesi

Örnek: 18.07.2013 tarihinde A aracı kurumu kendi portföyünde bulunan 3.000 adet 1 kuruş nominal değerli, 20 kuruş maliyetli, XYZ aracı kuruluş varantını 30 kuruştan satmıştır.

Buna göre A aracı kurumunun yapması gereken muhasebe kaydı şöyle olacaktır.

1500 Takas Merkezi	900,00	
5000 Yurtiçi Satışlar		900,00
-Aracı Kuruluş Varantları		

Emir gerçekleşmesi sonucunda maliyet işlemiyle ilgili olarak aşağıdaki kayıt yapılmalıdır.

5200 Yurtiçi Satışların Maliyeti	600,00	
-Aracı Kuruluş Varantları		
1185 Aracı Kuruluş Varantları	600,00	

Yukarıdaki varant satım işlemi sonucunda satışı yapılan varantların portföy için adet bazında kaydı aşağıdaki gibi yapılmalıdır.

8780 Emanet Aracı Kuruluş Varant. Al. 3000		
- Şirket Portföyü		
8280 Emanet Aracı Kuruluş Varantları 3000		
- BIST Takas Merkezi		

6070 Netleştirme	300,00	
-Aracı Kuruluş Varantları		
6060 Menkul Kıymet Satış Karı	300,00	
-Aracı Kuruluş Varantları		

Örnek:18.10.2013 tarihinde A aracı kurumu kendi portföyünde bulunan 3.000 adet 1 kuruş nominal bedelli, 20 kuruş maliyetli, XYZ aracı kuruluş varantını 10 kuruştan satmıştır.

Buna göre A aracı kurumunun yapması gereken kayıtlar aşağıdaki gibi olacaktır.

<hr/>	
1500 Takas Merkezi	300,00
5000 Yurtiçi Brüt Satışlar	300,00
-Aracı Kuruluş Varantları	
<hr/>	

5200 Yurtiçi Satışların Maliyeti	600,00
-Aracı Kuruluş Varantları	
1185 Aracı Kuruluş Varantları	600,00
<hr/>	

Yukarıdaki varant satım işlemi sonucunda satışı yapılan varantların portföy için adet bazında kaydı aşağıdaki gibi yapılmalıdır.

<hr/>	
8780 Emanet Aracı Kuruluş Varant. Al.3000	
-Şirket Portföyü	
8280 Emanet Aracı Kuruluş Varant.3000	
-BIST Takas Merkezi	
<hr/>	

6050 Menkul Kıymet Satış Zararı	300,00
-Aracı Kuruluş Varantları	
6070 Netleştirme Hesabı	300,00
-Aracı Kuruluş Varantları	
<hr/>	

3.2. Aracı kuruluş varantlarında dönüşüm (itfa) işlemlerinin muhasebeleştirilmesi

Aracı kuruluş varantlarının vade sonuna kadar elde tutulması durumunda, varantın kullanım fiyatına bağlı olarak “in the money” olması durumunda ihraççı tarafından elde tutana kaydi teslimat veya nakit uzlaşısı ile ödeme yapılacaktır. Hali hazırda ülkemizde yapılan tüm ihraçların nakit uzlaşısıya dayalı yapıldığı dikkate alınarak, aşağıda ki dönüşüm işlemlerine ilişkin örneklerde nakit uzlaşısı esas alınmıştır.

Varantların dönüşüm tarihinde vade sonu değerinin sıfır veya negatif olması durumunda (out of money) ise takas tarihinde müşteri emanetlerinde bulunan varant adetleri nazım kayıtlardan çıkartılarak dönüşüm işlemleri yapılmaktadır.

Aşağıda aracı kuruluş varantlarının müşteri adına dönüşüm işlemleri ile aracı kuruluşun kendi portföyünde ki varantların dönüşüm işlemlerine ilişkin ayrı ayrı örnekler verilmiştir (Yanpar,2011:30-32; Çatıkkaş, 2011:140-144).

3.2.1. Müşteri adına varant dönüşüm işlemlerinin muhasebeleştirilmesi

Örnek: 18.11.2013 tarihinde A aracı kurumunun müşterisi X'in hesabında bulunan 3.000 adet 1 kuruş nominal değerli XYZ aracı kuruluş varantının vadesi dolmuştur. XYZ' nin dayanak varlığı BIST30 endeksi olup, kullanım fiyatı 120.000 TL olan bir satım varantıdır. Vade sonu olan 18.11.2013 tarihinde BIST30 endeksinin değeri 130.000 TL olarak gerçekleşmiştir. Kullanım oranı 1/1' dir.

Vade sonu değeri olmayan varantların nazım hesap kayıtlarından silinmesi gerekmektedir. Buna göre A aracı kurumunun yapması gereken kayıtlar şöyle olacaktır.

8780 Emanet Aracı Kuruluş Varant.A1 3000	
-Müşteri X	
8280 Emanet Aracı Kuruluş Varantları 3000	
-BIST Takas Merkezi	

Örnek: 18.11.2013 tarihinde A aracı kurumunun müşterisi X'in hesabında bulunan 20 adet 1 TL nominal değerli XYZ aracı kuruluş varantının vadesi dolmuştur. XYZ' nin dayanak varlığı BIST30 endeksi olup, kullanım fiyatı 120.000 TL olan bir satım varantıdır. Vade sonu olan 18.11.2013 tarihinde BIST30 endeksinin değeri 100.000 TL olarak gerçekleşmiştir. Kullanım oranı 1/1' dir.

Verdiğimiz örnekte ihraççı 20.000 TL' lik farkı her bir varant için Merkezi Kayıt Kuruluşu'nda elinde varantı tutan kişilerin hesabına geçirecektir. Buna göre A aracı kurumunun yapması gereken kayıtlar aşağıdaki gibi olacaktır. (Takas günü vade günü olarak alınmıştır.)

(20 adet * (120.000-100.000) = 400.000,00)

<hr/>	
1330 Tahsil Edilecek Anapara, Faiz, Kupon, Gelir Payları	400.000,00
1200 Müşteriler	400.000,00
<hr/>	
1060 Bankalar -Takasbank	400.000,00
1330 Tahsil Edilecek Anapara, Faiz,Kupon, Gelir Payları	400.000,00
<hr/>	
8780 Emanet Aracı Kuruluş Varantlarından Al.	20
-Müşteri X	
8280 Emanet Aracı Kuruluş Varantları	20
-BIST Takas Merkezi	
<hr/>	

3.2.2. Aracı kuruluş portföyündeki varantların dönüşüm işlemlerinin muhasebeleştirilmesi

Örnek: 18.12.2013 tarihinde X aracı kurumunun portföy hesabında bulunan 3000 adet 1 kuruş nominal değerli XYZ aracı kuruluş varantının vadesi dolmuştur. XYZ' nin dayanak varlığı BIST30 endeksi olup, kullanım fiyatı 120.000 TL olan bir satım varantıdır. Vade sonu olan 01.12.2013 tarihinde BIST30 endeksinin değeri 130.000 TL olarak gerçekleşmiştir. Kullanım oranı 1/1' dir. Varantların aracı kuruma maliyeti 250 TL'dir.

Buna göre X aracı kurumunun yapması gereken kayıtlar aşağıdaki gibi olacaktır.

<hr/>	
5890 Diğer Olağanüstü Giderler Ve Zararlar	250,00
-Aracı Kuruluş Varantları	
1185 Aracı Kuruluş Varanları	250,00
-XYZ	
<hr/>	
8780 Emanet Aracı Kuruluş Varant. Al.	3000
8280 Emanet Aracı Kuruluş Varantları	3000
<hr/>	

Örnek: A aracı kurumunun 400.000 adet ABC adlı varant için ihraç izni alması sonrasında MKK nezdinde söz konusu varantların kaydının yapılması durumunda A aracı kurumu tarafından aşağıdaki kayıtların yapılması gereklidir.

<hr/>	
8280 Emanet Aracı Kuruluş Varantları	400.000
-Portföy	
8780 Emanet Aracı Kuruluş Varantları	400.000
-Portföy	
<hr/>	

Örnek: A aracı kurumunun 100.000 adet ABC varantının 0,25 kuruştan piyasaya ilk ihraç kapsamında satışı durumunda yapılacak kayıtlar aşağıdaki şekilde olacaktır.

<hr/>	
1500 Takas Merkezi	25.000,00
-ABC	
3181 Çıkarılmış Varantlar	
25.000,00	
-ABC	
<hr/>	

9200 İhraç Edilen Varant Yükümlülük. Borç 100.000

9700 İhraç Edilen Varant Yükümlülük. Al. 100.000

<hr/>	
8780 Emanet Aracı Kuruluş Varantları	100.000
-Portföy	
8280 Emanet Aracı Kuruluş Varantları	100.000
-Portföy	
<hr/>	

Örnek: A aracı kurumunun 10.000 adet ABC varantını piyasa yapıcılık çerçevesinde 0,40 kuruştan geri alımı durumunda yapılacak kayıtlar aşağıdaki şekilde olacaktır.

<hr/>	
3181 Çıkarılmış Varantlar	2.500,00
-ABC (10.000*0,25)	
5220 Yurtiçi İhraç Maliyetleri	1.500,00

-ABC (10.000*0,15)		
1500 Takas Merkezi		4.000,00
-ABC (10.000*0,40)		
<hr/>		
8280 Emanet Aracı Kuruluş Varantları	10.000	
-Portföy		
8780 Emanet Aracı Kuruluş Varantları	10.000	
-Portföy		
<hr/>		
Örnek: A aracı kurumunca 0,25 kuruştan ihraç edilen ABC varantının, önce 20.000 adedinin 0,75 kuruştan, sonra 30.000 adedinin 0,80 kuruştan satımına ilişkin yapılacak kayıtlar aşağıdaki şekilde olacaktır.		
<hr/>		
1500 Takas Merkezi		15.000,00
-ABC (20.000*0,75)		
3181 Çıkarılmış Varantlar		15.000,00
<hr/>		
8780 Emanet Aracı Kuruluş Varantları	20.000	
-Portföy		
8280 Emanet Aracı Kuruluş Varantları	20.000	
-Portföy		
<hr/>		
9200 İhraç Edilen Varant Yükümlülük. Borç	10.000	
9700 İhraç Edilen Varant Yüküm. Al.	10.000	
<hr/>		
1500 Takas Merkezi		24.000,00
-ABC (30.000*0,80)		
3181 Çıkarılmış Varantlar		24.000,00
-ABC(30.000*0,80)		
<hr/>		
8780 Emanet Aracı Kuruluş Varantları	30.000	
-Portföy		
8280 Emanet Aracı Kuruluş Varantları	30.000	
-Portföy		
<hr/>		

9200 İhraç Edilen Varant Yükümlülük. Borç 30.000
9700 İhraç Edilen Varant Yüküm. Al. 30.000

4.Sonuç

Dünyada son zamanlarda yaşanan krizler ve bunun neticesinde ortaya çıkan sermaye piyasasındaki dalgalanmalar yatırımcıların hisse senedi v.b. yatırım araçlarından diğer çeşitli finansal araçlara yönelmesine yol açmıştır. Bu yönelmenin sonucunda forward, futures, opsiyon ve swap sözleşmeleri gibi türev ürünlere birde varant eklenmiştir. Varantın diğer türev ürünler gibi yatırımcısını ekonomik dalgalanmalardan ve finansal riskten korumaya yönelik olması, yatırımcıların ilgisini çekmesine yol açmıştır.

Yurt dışı piyasalarında uzun dönemlerden itibaren işlem gören varantlar, Sermaye Piyasası Kurulunun 21.Temmuz.2009 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan Seri:III No:37 sayılı tebliği ile Türk sermaye piyasasına girmiş ve ilk kez 13.08.2010 tarihinde ihraç edilmiştir.

Çalışmamızda, yatırımcılara sağladığı imkanlar açısından önemi giderek artan varantların muhasebeleştirilmesinde, Sermaye Piyasası Kurulu düzenlemeleri ile Aracı Kurum Hesap Planı düzenlemeleri dikkate alınarak, varant alım satım işlemleri ile varant dönüşüm işlemlerine örnekler yapılmıştır.

Türkiye Muhasebe Standartlarında ve Türkiye Finansal Raporlama Standartlarında da Finansal araçlarla ilgili standartlar yayınlanmıştır. Varantların muhasebeleştirilmesi ve mali tablolara aktarılması konusunda, muhasebe standartlarının, Sermaye Piyasası Kurulu düzenlemelerinin ve Aracı Kurum Hesap Planının beraber dikkate alınıp, şu anda görece olarak az sayıda kurumun faaliyet gösterdiği bu sektörde muhasebe işlemlerinin ortak bir biçimde yapılmasını sağlayacak düzenleme eksikliklerinin giderilmesi gerekecektir.

KAYNAKÇA

- ADIGÜZEL, B. (2010). Türk Sermaye Piyasasında Yeni Bir Sermaye Piyasası Aracı Olarak Varant. **Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 14, 227-267.
- AKBULAK, Yavuz. (2011). “Ortaklık Ve Aracı Kuruluş Varantları”, **Gündem Dergisi**, Sayı:48, ss.5-14.
- AKBULUT, Akın (2012). **Karşılaştırmalı TMS/TFRS-Vergi Uygulamaları Ve Sonuçları**, 1.Baskı, Yapım Tanıtım Yayıncılık, İstanbul.
- ARIKÖK, Yiğit (2012). “Varant Kullanım Klavuzu” <http://www.isvarant.com> (20.08.2013).
borsaistanbul.com/docs/urunler/varantpdf?sfursn=0
- Commerzbank Aktiengesellschaft (2013).
<http://www9.warrants.commerzbank.com/SiteContent/9/9/1/364/103/542/TNoteTurboUnlimitedMiniFuturesonDAX-03.10.2013.PDF>
(12.09.2013).
- ÇATIKKAŞ, Özgür (2011). **Portföy Yönetim Şirketlerinde Muhasebe Uygulamaları**, Derin Yayınları, İstanbul.
- DUDLEY, Baker (1972). A Brief History of Common Stock Warrants, Reiling B.H. Warrants in Bond-Warrants Units: A Survey and Assessment, **Michigan Law Review**, 70, 1422-1432.
- EBERHART, Allan (2005). Employee Stock Options As Warrants, **Journal Of Banking&Finance** , Cilt: 29, ss. 2410-2433.
- EMRE, Zeynep (2006). Alternatif Bir Yatırım Aracı: Warantlar, **Sermeye Piyasasında Gündem Dergisi TSPAKB**, Sayı: 6, ss.16-25.
- FREEMAN, James (1992). “Relevance, Warrants, Backing, Inductive Support” <http://link.springer.com/article/10.1007/BF00154327#page-1>
(12.06.2013).
- GREEN, Richard (1984). Investment, Incentives, Dept And Warrant. **Journal of Financial Economics**, Sayı:13, ss. 115-136.
- GÜNDOĞDU, Aysel (2012). Türk Sermaye Piyasasında Yapılandırılmış Yeni Bir Finansal Ürün: Varant, **Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi**, Cilt: 4, ss. 57-65.
- HANKE, Michael ve Klaus Pötzelberger (2002). Consistent Pricing Of Warrants And Traded Options, **Review Of Financial Economics**, Sayı:11, ss.63-77.

<http://www.riskonomi.com/wp/?p=423> (15.09.2013).

<http://www.stockhouse.com/Columnists/2008/August/213/A-brief-history-of-warrants> (15.08.2013).

KAYGUSUZOĞLU, Mehmet (2011). Finansal Türev Ürünlerden Forward Sözleşmeleri Ve Muhasebe İşlemleri, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Sayı:25, ss. 137-149.

KURT, Ayşegül ve Ferhan Küçükkayalar “ Aracı Kuruluş Varantları Ve İlgili Düzenlemeler”
<http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=743&fn=743.pdf> (18.06.2013).

KÜÇÜKÖZMEN, Coşkun, Salim Kasap ve Emir Çetinkaya (2011). **10. Ulusal İşletmecilik Kongresi Bildiri Kitabı**, ss. 445-446

MISIRLIOĞLU, İsmail Ufuk (2008). Türkiye Muhasebe Standartlarına Göre Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi, **Mali Çözüm Dergisi**, Cilt: 68, ss. 65-81.

Öz, E. (2010). “Yeni Bir Finansal Araç: Varant Ve Vergilendirilmesi”
<http://www.muhasabetr.com/yazarlarimiz/ersan/004/> (19.05.2013).

ÖZERHAN, Yıldız ve Serap Yanık (2012). **IFRS/IAS İle Uyumlu TMS/TFRS**, 2. Baskı Türmob Yayınları, Ankara.

ÖZKAN, Aslı (2008). Sermaye Piyasamızda Yeni Bir Enstrüman Varant, **Sermaye Piyasasında Gündem, TSPAKB**, Cilt: 67, ss. 21-25.

PARLAKKAYA, Raif (2005). **Finansal Türev Ürünler İle Mali Risk Yönetimi Ve muhasebe Uygulamaları**, Nobel Yayınevi, Ankara.

TANRIÖVEN, Cihan (2000). Bir Finanslama Aracı Olarak Warrantlar Ve Muhasebeleştirilmesi, **G. Ü. İ.İ.B.F. Dergisi**, Sayı: 4, ss. 163-182.

TEMPLE, Peter (2007). **The Investor's Toolbox**, Great Britain, Cambridge Printing.

XIAO, Weilin, Weiguo Zhang, Weijun Xu ve Xili Zhang (2012). The Valuation Of Equity Warrants İn A Fractional Brownian Environment, **Physica A: Statistical Mechanics and its Applications**, Cilt: 4, ss. 1742–1752.

YANPAR, Atila (2011). Aracı Kuruluş Varant İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesine İlişkin Esaslar, **Sermaye Piyasası**, Sayı:7, ss. 26-36.